գիտեմ յանո՞ւն տեղւոյ, եթէ հնոյ եւ քաջի ուրումն երաժշտի մականուամբ, որպէս Խլկցին է (շարական) յանուն Խուլ Գրիգորի, յիշելոյ ’ի մէնջ (յէջ 105-6), եւ յիշելւոյ աստանօր ի կարգս եր
ժամանակ՝ շատ կանխել թուի ժամանակագիր մեր, ’ի յիշելն զգրաւորական ջանս Մեծին Լեւոնի, եւ յարելով. «Ընդ այն ժամանակս էր պատուական Վարժապետն եւ Երաժիշտն եւ առաջին Քարտուղարն Սսոյ՝ Գրիգոր, Խուլ մակ դիէ ասեն ’ի չլսել զբանս աշխարհականս, վասն այն կոչեցաւ Խուլ. որ երբարձ զաւելորդն, եւ զպակասն լցոյց զՇարականին. որ նոյն օրինակքն կոչին Խլկցի, զոր ստուգեալ է նորա, եւ են Սսու բուն կոչեցեալ»:

Միւս եւս արուեստ նրբալուր Խլին՝ Քարտուղարութիւն կամ Գրչութիւն յոյժ ’ի պատուի էր եւ քաջ յաջողեալ ’ի Սիսուան, ’ի դրան արքունի եւ ’ի վանորայս. որոյ եւ կենդանի իմն վկայք մնան ձեռագիր մատեանքն: Յանուանէ կարգէ ժամանակագիրն զոմանս ’ի նոցանէ, որք յելս կոյս ԺԳ եւ յառաջին կէս ԺԴ դարու կացեալ էին. Գրիգոր դպիր, Վասիլ դպիր, Հեթում երէցն, Կոստանդին Շարահիւսանց. Սարգիս երէց՝ քեռորդի Ստեփանոսի Վահկացւոյ, որոյ ասէ աւարտեալ զգրութիւն հրաշազան եւ նկարազարդ գրոցն Արարածոց, զսկզբնաւորեալն յաւուրս Բ Լեւոնի եւ յանկ ելեալ յաւուրս Դ[հն]: Թուի Սարգիսս այս նոյն ինքն ծանօթն մեր ճարտար Պիծակն (235-6), եւ որդի վերոյիշեալ Խուլ Գրիգորի քահանայի. զորոյ եւ զմականուան ծագումն յայտնէ. որպէս թէ երբեմն «յ’առնելն ծաղկի եւ ’ի նկարելն, պիծակ մի նստաւ հանդէպ նմա ’ի լուսամուտն, որ եւ շուտ նկարեաց զնա. զոր տեսեալ մերձակայիցն՝ կարծեցին թէ պիծակն եկեալ նստաւ. զոր ընդ ձեռօքն վարելն նոցա զնա, ծիծաղեալ Տէր Գրիգորն. ապա գիտացին զիրն, եւ զարմացեալ կոչեցին զնա Պիծակ»: Թերեւս վերոյիշեալ Շարահիւսանց Կոստանդինն է քահանայն՝ զոր աշակերտ նորա Լեւոն երէց, յամի 1306, կոչէ «անհաս եւ անհամեմատ գրիչ». նոյնպէս եւ զիւր հարազատ եղբայրն՝ «զՍիոն քահանայ, որ եւ մանկագոյն խակակոտոր եղեւ»:– Եթէ ոչ անթիւ՝ մարթ է յոյժ բազմաթիւ ասել զճարտար գրագիրս Սիսուանայ, զորոց ոմանց եւ զճաշակ գրչութեանն ընծայեցաք ուրեք ուրեք ’ի Տեղագրու
նկարակերտութեանց վերոյիշեալն Սարգսի, եւ զԿոստանդեայ՝ արբանեկի Ս. Լամբրունեցւոյն (85. 99):– Բազում անգամ անանջատ են յարուեստաւորս ձեռագրացն՝ երկոքին ճարտարութիւնքն, Գրչութիւն եւ Նկարչութիւն, Ծաղկողութիւն եւ Մանկանդ կոչին. եւ յայսմ արուեստի գերազանցեալ երեւին Սիսուանեայք քան զոր ’ի Մեծ Հայս.